

לימוד – דיני שבויים בראי זכויות האדם, אייר תשס"ח תכנית המשפט ההומניטרי הבין-לאומי

פתיח: החריג ?

מלכים ב פרק ו

(כא) ויאמר מלך ישראל אל אלישע כראתו אותם האכה אכה אבי:

(כב) ויאמר לא תקם האשר שבית בתרבוך ובקשתך אתה מפה שים לחם ומים לפניהם ויאכלו וישתו וילכו אל אדניהם: (כג) ויכרה להם פרה גדולה ויאכלו וישתו וישלחם וילכו אל אדניהם ולא יספו עוד גדודי ארם לבוא בארץ ישראל:

לימוד בחברותות: חשיבות השבויים ופדיונם בתפיסה החברתית

משנה מסכת גיטין, דף מה, א אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם רשב"ג אומר מפני תקנת השבויין:

מהם 'כדי דמיהן'? מה הבעייתיות בפדיון-יתר או בהברחת שבויים לפי המשנה?

משנה תורה לרמב"ם - הלכות מתנות עניים פרק ח

י פדיון שבויים, קודם לפרנסת עניים ולכסותן; ואין לך מצוה רבה כמו פדיון שבויים: שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים, ובכלל הערומים; ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עינו מפדיונו--הרי זה עובר על "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפוץ את ירך" (דברים טו, ז), ועל "לא תעמוד על דם ריעך" (ויקרא יט, טז), ועל "לא ירדנו בפרך, לעיניך" (ויקרא כה, נג); וביטל מצות "פתוח תפתח את ירך" (דברים טו, ח; דברים טו, יא), ומצות "וחי אחיך, עימך" (ויקרא כה, לו), "ואהבת לריעך כמוך" (ויקרא יט, יח), ו"הצל, לקוחים למוות" (משלי כד, יא), והרבה דברים כאלו. ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים.

יא אנשי העיר שגבו מעות לבניין בית הכנסת, ובא להן דבר מצוה--מוציאין בו את המעות. קנו אבנים וקורות--לא ימכרו אותן לדבר מצוה, אלא לפדיון שבויים; אף על פי שהביא את הלבנים, וגדרו את האבנים, ופצלו את הקורות, והתקינו הכול לבניין--מוכרין הכול לפדיון שבויים בלבד. אבל אם בנו וגמרו--לא ימכרו את בית הכנסת, אלא יגבו לפדיון מן הציבור.

מדוע הרמב"ם מציב את פדיון השבויים מעל שאר מצוות החסד?

מהו לדעתכם מעמדו של פדיון השבויים בחברה שלנו כיום? האם הוא ראוי לדעתכם?

מדוע פדיון השבויים נחשב למצווה/משימה חשובה כ"כ בתרבויות, עמים ודתות ברחבי העולם?

המשך לרמב"ם (רק אם יש זמן בחברות...)

יב אין פודין את השבויים ביתר על דמיהן, מפני תיקון העולם--שלא יהיו האויבים רודפין אחריהם לשובתם; ואין מבריחין את השבויים, מפני תיקון העולם--שלא יהיו האויבים מכבידין עליהן את העול, ומרבים בשמירתן.

יג מי שמכר עצמו ובניו לגויים, או שלוה מהן ושבו אותו או אסרו אותו בהלוואתן--פעם ראשונה ושנייה, מצוה לפדותו; שלישית, אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים, לאחר מיתת אביהן. ואם ביקשו להורגו, פודין אותו מידם אפילו אחר כמה פעמים.

יד עבד שנשבה--הואיל וטבל לשם עבדות וקיבל עליו מצוות, פודין אותו כישראל שנשבה; ושבוי שנשתמד אפילו למצוה אחת, כגון שהיה אוכל נבילה להכעיס וכיוצא בזה--אסור לפדותו.

טו האישה קודמת לאיש, להאכיל ולכסות ולהוציא מבית השבי--מפני שהאיש דרכו לחזור ואין האישה דרכה לחזור, ובושתה מרובה; ואם היו שניהם בשביה, ונתבעו שניהן לדבר ערווה--האיש קודם לפדות, לפי שאין דרכו לכך.

כיצד מתמודד הרמב"ם עם ציווי המשונה? מה הוא מקדים לסייגים של המשונה, וכיצד הוא מסביר אותם? מה דעתכם על הסייגים של הרמב"ם עצמו?

מכתבה של מיקי גולדווסר, אימו של אהוד גולדווסר, ערב חג החירות 2008:

"אזרחים יקרים, שאלתי בימים אלו מהי חירות בעיניי? מהו חופש? אין לי תשובה. אין לי חופש, אם אינני יכולה לחבק את ילדי שלי, אינני יכולה לשמוע את צחוקו או למחות את דמעותיו. אם אינני יכולה להאכילו, לכבס עבורו ולשבת עימו, אזי אין לי חופש. אינני יכולה לעשות את כל הדברים הטריטוריאליים האלה מכיוון שחירותו של בני נשללה ממנו.

החופש נלקח ממנו. כל זכויותיו כבן אנוש, הזכאי לפחות למסור שלום למשפחתו, לשלוח מכתב להוריו, לאשתו, נשללו ממנו באכזריות נוראה רק משום שהוא יהודי ישראלי. אזרחים יקרים, בערב הפסח, אנא הוסיפו כוס יין בצד כוסו של אליהו הנביא, לתקווה. תקווה לחירותם של בנינו-בניכם, אלדד, גלעד ואודי שלי, שתגיע במהרה."

מה התחושה לאחר קריאת המכתב?

מה בין הכאב האישי לכאב הציבורי?

מהי חובתו של כוח שובה? מה הרציונל העומד מאחורי חובות אלה?

שבויים לבנונים: עתרו לשיפור התנאים בכלא הישראלי והם רק הורעו יותר

מאת [ניר חסון](#), הארץ

לפני חודשיים עתרו שלושה לבנונים שנשבו במלחמה לאפשר לצלב האדום לבקרם, להכניס טלוויזיה ושעון לתאם ולקבל ספרים בערבית

שלושה לבנונים שנשבו במלחמה וכלואים בישראל, טוענים שמאז שעתרו וביקשו להקל בתנאי כליאתם, דווקא הורעו התנאים. השלושה, מאהר כוראני, חוסין סלימאן ומוחמד סרור, מיוצגים על-ידי עוה"ד סמדר בן נתן ואיתי הרמלין, שמינתה הסנגוריה הציבורית.

לפני חודשיים עתרו השלושה לבית המשפט המחוזי בת"א לאפשר לצלב האדום לבקרם, להכניס טלוויזיה ושעון לתאם ולקבל ספרים בערבית. מההודעה שהוגשה ביום ראשון לבית המשפט עולה שיום לפני הדיון בעתירה הוחרם מהעצורים הרדיו והם לא מקבלים עיתונים.

השלושה טוענים שהם מוחזקים בהפרדה מעצורים אחרים יותר מחודשיים והקשר היחיד לעולם הוא באמצעות עורכי דינם. לטענתם, גם האוכל המוגש להם איננו אכיל. לדברי עו"ד בן נתן, מאז אוקטובר מונעת ישראל ביקורים של הצלב האדום אצל הלבנונים למרות שהארגון הבינ"ל הביע תקווה שביקור הכלואים הלבנונים יוביל לביקור אצל החיילים השבויים בלבנון.

משב"ס נמסר שהצלב האדום ביקר את העצורים וכי הם שוהים יחד בתא ולא בבידוד מוחלט. עוד נמסר כי המזון שלהם הוא אותו מזון ממנו ניזונים 24 אלף הכלואים בשב"ס. הפרקליטות מבקשת להתייחס אל השלושה כנאשמים פליליים והגישה נגדם כתבי אישום בגין מעורבותם במלחמה. לסלימאן מיוחסת השתתפות בעקיפין בחטיפת אודי גולדווסר ואלדד רגב והוא מואשם ברצח וחטיפה. חבריו נאשמים בניסיון לרצח, אימונים אסורים, שימוש לא-חוקי בנשק, חברות בארגון טרור ועוד. עוה"ד מבקשים להתייחס אליהם כאל שבויי מלחמה. מלבד העותרים עצורים בישראל עוד 3 לבנונים שנשבו במלחמה.

מה התחושה לאחר קריאת קטע זה?

מה חובתו של הכוח השובה, ומה מעשיו בפועל?

מה משמעות מענת הפרקליטות למעמדם של השלושה? ומה דעתכם?

אמנות ג'נבה

מִי 12 באוגוסט 1949

בדבר

הטיפול בשבויי מלחמה

יפורצו והפקידה את כולם האישון ביום 5 ביולי 1951

סעיף 4

א. שבויי מלחמה במשמעות האמנה הזאת הם בני אדם השייכים לסוג מן הסוגים הבאים, ואשר נפלו בידי האויב:

(4) אנשים המלווים את הכוחות המזוינים ואינם מהווים למעשה חלק מהם, כגון חברים או חייב על צוותי מטוסים צבאיים, כתבי מלחמה, קבלני אספקה חברי יחידות עבודה או עירותיב האחרים לשלום הכוחות המזוינים, בתנאי שקיבלו רשות לכך מאת הכוחות המזוינים, שהם מלווים איתם, והללו ציוד אותם לשם כך בכרטיס זהה הרומה לדגם הנספח בה.

(1) אנשי הכוחות המזוינים של בעל סכסוך וכן אנשי מיליציה או אנשי חיל מהנדסים מהמזוינים חלק מהכוחות המזוינים האלה;

(2) אנשי מיליציה אחרים ואנשי חילות מהנדסים אחרים, לרבות אנשי הנועות התנגדות מאורגות, השייכים לאחד מבעלי הסכסוך ופועלים בתחומי ארצם שלהם או מדין לתחומי ארצם, ואפילו ארך זו כבושה היא, ובלבד שמיליציות וחילות מהנדסים אלה, לרבות הנועות ההתנגדות המאורגנות, מקיימים את התנאים הבאים:

(5) אנשי צוות, לרבות רבייהובלים, נוסעים ועולי-יית של אניות סוחר ואנשי צוות של מטוסייהם האזרחיים של בעלי הסכסוך שאינם נהנים מיחס כזה יותר לפי היראות אחרות של המוק הבינלאומי.

(א) מפקד עליהם אדם האחראי לפקודיה;

(ב) יש להם סמל אבחנה קבוע שאפשר להבחין בו מרחוק;

(ג) הם נושאים נשק בלתי;

(ד) הם מנהלים את פעילותיהם כהתאם לחוקי מלחמה ומנהגיה;

(3) אנשי כוחות מזוינים סדירים השומרים אמון גם לממשלה או לרשות שאינה מוכרת על ידי המעצמה העוצרת.

(6) אוכלוסי שמה בלתי כבושה שבחוקרוב האויב נטלו מאליהם נשק בידים על מנה להתנגד לצבאות הפולשים ולא היה סיפק בידים ללבוש צורה על יחידות מיוחדות כדירות, בתנאי שהם נושאים נשק בלתי ומכבדים את חוקי המלחמה ומנהגיה.

חלק שני
הגנה כללית על שבויי מלחמה
סעיף 12

שבויי מלחמה הם בידי האויב, אך לא בידי היחידים או היחידות הצבאיות ששבו אותם. בלא להתחשב באתריות הפרטית שיתכן ותהיה קיימת, הרי המעצמה העוצרת היא האחראית לטיפול בהם. אין המעצמה העוצרת

פימן א'
תחילת השבוי

סעיף 17

אין לשעבר שבויי מלחמה לשום עינוי גופני או רוחני או לכל צורת כפייה אחרת על מנת להוציא ממנו ידיעות מאיזה מין שהוא. שבויי מלחמה המסרבים לענות אסור להפחידם, להעליבם או להפקירם ליחס בלתי נעים או ליחס מזיק מאיזה מין שהוא.

פימן ה'

יחסיהם של שבויי מלחמה עם עולם החוץ

סעיף 69

מיד עם נפילתם של שבויי מלחמה בידיה, תודיע המעצמה העוצרת להם ולמעצמות שעליהן הן נמנים, באמצעות המעצמה המגינה, בדבר האמצעים שנקטה לביצוע הוראות הסימן הזה. כיוצא בזה תודיע לצדדים הנוגעים בדבר על כל שינוי שיחול לאחר מכן באמצעים אלה.

סעיף 70

מיד עם נפילתו בשבי, או לא יאוחר משבוע אחד לאחר הגיעו למחנה, ואפילו היה זה מחנה מעבר, וכן במקרה של מחלה או העברה למחנה אחר, תינתן לכל שבוי מלחמה האפשרות לכתוב במישרין למשפחתו מזה ולסוכנות המרכזית לשבויי מלחמה שנקבעה בסעיף 123 מזה, גלויה שתהיה דומה, במידת האפשר, לדוגמה הנספחת לאמנה זו. המודיעה לקרוביו על שבייתו, כתבתו ומצב בריאותו, גלויות אלו יישלחו במהירות האפשרית וללא כל דיחוי.

אמנת ג'נבה השלישית 1949

דנה בזכויותיהם של שבויי מלחמה. העיקרון המרכזי באמנה זו הוא שכל חייל הנופל בשבי, הוא שבוי מלחמה ואינו אסיר. באמנה זו ישנה אנלוגיה בין שבויי מלחמה לבין לוחמים. שבוי מלחמה, בניגוד לאסיר, לא עבר על חוק פלילי של מדינתו אלא ביצע את המוטל עליו בהתאם לחוקי המלחמה ובהתאם להוראות של מפקדיו. אמנה זו מפרטת את חובותיו של הכוח השובה כלפי שבויי המלחמה, שבתחמו ומדגישה את האחריות, המוטלת עליו, לגורלם של השבויים. הכוח השובה רשאי ליטול משבוי מלחמה אך ורק את חופש התנועה, הוא רשאי למנוע ממנו לשוב ולהילחם נגד המדינה או הארגון ששבו אותו. אסור לכוח השובה לשפוט ולהעניש שבוי-מלחמה, שביצע מעשים דומים לאלה שלוחמי הכוח השובה מבצעים. יחד עם זאת, מותר וראוי להעמיד לדין פלילי שבוי מלחמה שחשוד בביצוע פשעי מלחמה, פשעים נגד האנושות וג'נוסייד (רצח עם)

(מתוך: גם כשהתותחים רועמים... ח

וברת בהוצאת האגודה לזכויות האזרח, בנושא זכויות האדם והמשפט הבין-לאומי ההומניטרי בסכסוכים מזוינים. דצמבר 2006)

אמנת ג'נבה (הרביעית) בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה

ישראל הפקידה את כתב האישור ביום 6 ביולי 1951

...

סעיף 76

מוגנים שנאשמו בעבירות ייעצרו בארץ הכבושה, ואם נתחייבו בדין, ירצו את עונשם שם. אם אפשר, יבדילום מיתר העצירים, והם יהנו מתנאי מזון והיגיינה שיהא בהם כדי לשמור על מצב בריאותם הטוב ושיהיו לפחות שווים לתנאים הקיימים בבתי הסוהר של הארץ הכבושה. הם יקבלו את הטיפול הרפואי שידרוש מצב בריאותם. כן יהיו זכאים לקבל את העזרה הרוחנית שידרושו. נשים ייכלאו במקומות נבדלים ויהיו נתונות להשגחתן הישירה של נשים. תשומת לב ראויה תוקדש לטיפול המיוחד המגיע לקטנים. מוגנים שנעצרו יהיו זכאים לביקורם של שליחי המעצמה המגינה והועד הבינלאומי של הצלב האדום, בהתאם להוראות סעיף 143. אנשים כאלה יהיו זכאים לקבל לפחות חבילת סיוע אחת לחודש.

...

סעיף 116

כל עציר רשאי לקבל מבקרים - ביחוד, אנשי משפחה קרובים - לעיתים מזומנות ובתדירות האפשרית. במידת האפשר, יתירו לעצירים לסור לבתיהם במקרים דחופים, וביחוד - במקרים של מוות או מחלות אנושות בין אנשי משפחתם.

נתונים על פלסטינים במשמורת כוחות הביטחון – מתוך אתר 'בצלם'

שנת 2008

חודש	נכון לתאריך	במתקני כליאה של	סה"כ כלואים	אסירים שפוטים	עצורים	עצורים עד תום ההליכים	עצירים מינהליים
פברואר	28.2.08	שב"ס	8,463	5,148	360	2,167	788
ינואר	31.1.08	צה"ל	43	0	40	2	1
	31.1.08	שב"ס	8,428	5,095	321	2,199	813

הערות:

1. כמעט כל הכלואים הפלסטינים מוחזקים כיום בידי שירות בתי-הסוהר. ב-3.10.06 הועברה האחריות על מתקן הכליאה "עופר", מידי צה"ל לשב"ס. האחריות על מתקן מגידו הועברה לשב"ס ב-15.2.06, והאחריות על קציעות הועברה ב-1.3.06.
2. החל מחודש פברואר 2005 הפסיק השב"ס להעביר לבצלם באופן שוטף נתוני כלואים. הנתונים החל מחודש זה ואילך התקבלו בעקבות בקשת מידע בתשלום שהגיש בצלם, בהתאם לחוק חופש המידע.
3. הנתונים המוצגים לעיל מפרטים את מספר הפלסטינים תושבי השטחים שהוחזקו על-ידי צה"ל והשב"ס נכון לתאריכים המפורטים בטבלה. אין בידינו נתונים מסכמים לגבי מספרם הכולל של הפלסטינים שהוחזקו על-ידי גופים אלה בחודש מסוים. כמו כן אין בידינו נתונים לגבי פלסטינים המוחזקים על-ידי משטרת ישראל.
4. * = לא התקבלו נתונים.
5. הנתונים אינם כוללים אסירים ועצירים פליליים.
6. הנתונים נמסרו לבצלם על-ידי צה"ל והשב"ס והם באחריותם.